

העמק דבר לפרשת פקודי פרק לח (המשך)

פרק לח, כא

כא אֱלֹהֵי פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל-פִּי מֹשֶׁה עֲבַדְתָּ הַלְוִיִּם בְּיַד אֵיתָמָר בִּן-
אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

אלה פקודי. היינו מה שכתוב להלן כל הזהב וגו' היה פקודי וגו'.

משכן העדות. הוא מיותר. ומכל שכן כאן שאינו מדבר בתכלית המשכן. אלא במנין הוצאות מלאכת המשכן. ומזה יצא דרש במדרש רבה (נא,ב) שבא משה ושאל מהקב"ה מה נשעה בנותר. והשיב כל מה שאתה יכול הטל על משכן העדת. והמדרש הוא פלא לפי הנראה שכונת משכן העדות הוא הארון שעמד בקודש הקודשים. והרי כבר היה עשוי כל צרכו. ואי אפשר להוסיף על עוביו עוד זהב. אלא נראה פירוש משכן העדות הוא ארון עץ שעשה משה מתחלה ואח"כ עמד באהל משה ובו היו מונחות פרשיות של תורה עד שנגמרה והובא בסוף לקודש הקודשים כדאיתא בב"ב ספ"א (יד,א). והנה מתחלה צוה הקב"ה לעשות ארון עץ דוקא וביארנו במקומו בספר דברים (י,א) שבא הכונה ללמדנו על עמלה של תלמוד שניתן בכח לוחות שניות. שזה דרכה של תורה לבאר מתחלה בעוני. אמנם אחר היגיעה ועמלה של תורה הרי יש שני דרכים. א' מי שאינו מוסיף לקח בחידוש ופלפול ומגיע לתכלית יגיעתו במהרה ומה שנדרש להוראה מדמי מילתא למילתא. וזה הכח בא מכח הארון שבקודש הקודשים. שבמעט זמן ניתן לשם הלוחות השניות עצמן ובא לתכלית גדולתו. אבל הדרך הב' הוא מי שמוסיף לקח ופלפול ואינו מגיע לתכלית הוראה מהר עד שיגע עוד הרבה. אמנם כשבא לתכליתו הרי הוא מוסיף כבוד וגדולה וזה הכח בא על ידי פרשיות שכתב משה והיו מונחין אצלו. ומשום הכי היו עוד בארן עץ עד שלבסוף אמר הקב"ה להטיל עליהם זהב כל שאפשר ללמד שאין קץ וגבול לכבודו.

ולפי זה הדרוש יהיה משמעות הפסוק שאנו עומדים בו אלה פקודי המשכן. הידוע עד כה. ועוד הראה חשבון כמה העלה על משכן העדות שהוא הארון של אהל משה, אשר הוא במעלה רמה וגבוהה, שקדושתו וגדולתו אין צריך לגבול המקום של קודש הקודשים דוקא, ואל גבול של צמצום זהב שהוא משל לכבוד.

עבודת הלוים. באשר הרבה נשאר מנדבות שעברו. וגם אח"כ אחר מלאכת המשכן נפלו נדבות מישראל לבדק הבית ולכליו. והכל נמסר ליד הלוים ביד איתמר. כמו שהיה בימי עזרא (ח,כד-ל) ואבדילה משרי הכהנים וגו' ואומרה להם אתם קודש לה' והכלים קודש

וגו'. והיה חובה על הלויים לקבל בחשבון ובמשקל ולמסור לאותם שבא מכחם ג"כ במשקל וככתוב שם ואשקלה להם וגו' להביא לירושלים וגו' וביום הרביעי נשקל הכסף והכלים וגו' וזה פירוש עבודת הלויים ביד איתמר וגו'.

(הרחב דבר: והא דאיתא בב"ב (דט,א) אין מחשבין וכו' ולא בהקדש עם הגזברים ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר, שנאמר ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה, כי באמונה הם עושים (מ"ב יב,טז) באמת נראה טעם הדבר שאין ראייה לדבר. [דמה שכתבו רש"י ותוס' משום שהיו כשרים. הוא דוחק. והרי רואין אנו שמשה רבינו נתן חשבון ומה נעני אנן. אלא עיקר הישוב] הוא משום שהיו הממונים על ההקדש. המלך ויהוידע כה"ג. והמה עצמם לא היה מקום לחשוד שהרי חובה על כל ישראל להעשירם יותר מכולם בגלוי. ולמה להם לגנוב מן ההקדש. ועיין רשב"ם ב"ב (צט,ב) ואחר שהמה אינם חשודים שוב כאשר ראו ישראל שהאמינו המה את הבעלי המלאכה אין מקום לדבת עם עוד. מה שאין כן בימי משה וכל שכן שארי דורות ניתן מקום לכל ישראל לחקור אם המה נאמנים. ולא נמצא נאמן לפני מוציאי דבה וחשד אפילו הגבאי הראש. ואולי עשה דברים עם אלו שתחתיו. ע"כ נתן משה חשבון צדק ולימד להלויים שנעשו גבאים תחתיו. והגבאי הראש שהיה איתמר. שהמה יעשהו ג"כ חשבון בכל עת שימסרו לאחרים וכן הדין ודאי כמו שמצינו בימי עזרא. אלא חכמים ראו טובת הצדקה וההקדש להקל על הגבאים. וכמו שהקילו על אפוטרופוס יתומים כיוצא בזה דאיתא בגיטין (נב,ב) משום דאתי לאמנועי. משום הכי אין ראייה לדבר אלא זכר לדבר.)

פרק לח, כב

כב וּבְצִלָּאֵל בֶּן-אוּרִי בֶן-חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה עֲשֵׂה אֶת כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

ובצלאל וגו'. לא בא הכתוב כאן לספר כי בצלאל ואהליאב היו ראשי האומנים שהרי כבר ידענו. וגם אין כאן מקום לזה. אלא המקראות הללו שייך להחשבון באשר משה הראה חשבון צדק מכל דבר דהינו שנכנס לידו זהב חמשים ככר כרשום בפנקס נדבת כל אחד, והראה כי הוציא על מלאכת המשכן תשע ועשרים ככר וגו' והמותר הניח לפניהם. ומסר לאיתמר והלויים. ועדיין היה מקום חשוד מי יאמר כי כך וכך יצא על המלאכה. ואולי נשאר ביד בעלי המלאכה ודבק מאום. ע"כ הקדים הכתוב כי בצלאל ואהליאב עשו את כל אשר צוה וקו' דאף על פי שרבו האומנים שעשו מכל מקום הכל לקחו מיד בצלאל ואהליאב ודאי לא נחשדו אחר שקרא ה' אותם בשם. (וכ"ז דלא כהרמב"ן לעיל כ"ח ה' עיי"ש).

פרק לח, כג

כג וְאֵתוּ אֶהְלִיאֵב בֶּן-אֲחִיסָמֶד לְמִטָּה-דָן חָרַשׁ וְחֹשֵׁב וְרָקֵם בְּתַכְלֵת וּבְאֲרָגָמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְשֵׁשׁ:

חדש וחשב ורקם וגו'. לעיל ל"ה ל"ה יש פסיק בין חרש ובין וחשב. וביארנו דחושב לא קאי אלא על הרקימה ואל על מלאכת חרש. מה שאין כן לענין החשבון אין הפסק דמשמעו כאן דגם אהליאב ידע לחשוב צורך כל מין למלאכתו בלי יתרון. באופן שלא היה מקום לחשוד את האומנים בדברים השייך למלאכת חרש ורקם.

פרק לח, כד

כד כָּל-הַזָּהָב הָעֲשׂוּי לְמִלְאכָה בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זָהָב הַתְּנוּפָה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים כֶּפֶר וְשִׁבְעַת מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

העשוי למלאכה. לאפוקי מה שנותר מהרשום בפנקס הנדבות, הרי היו מונח ונמסר במשקל יפה לאיתמר והלויים כמו שכתבתי (פסוק כב).

בכל מלאכת הקדש. משום שלא נתפרש יפה במקרא החשבון מן הזהב העשוי למלאכה כמו מן הכסף. שנתפרש יפה ככר לאדן. והיו הכל יכולים לשקול ולראות שכן הוא. שא"כ זהב לא נתפרש. ועדות ראשי האומנים לא היה אלא בצלאל לבדו. שהרי אהליאב לא היה יודע במעשה זהב וכסף ונחשת משום הכי לא היה עדות בצלאל מהני כ"כ. ואם היה אפשר להראות לכל יותר טוב. כדאיתא בקידושין (סו,ב) דבמקום שאין נאמנות כל כך אומרים שלח ואחוי. משום הכי נתפרש בכסף ובנחשת יפה שנעשה בהם אלו ואלו הכלים. ושקלו כל כלי בפני עצמו וראו החשבון מה שאין כן זהב אף על פי שלא היה אלא עד אחד מכל מקום לא ניתן לשקול כל כלי באשר היה מלאכת הקודש ואין כבוד לשקול הארון והשלחן והמנורה ומזבח הפנימי. ע"כ לא ניתן חשבון פרטי גם על צפוי הקרשים. אחר שלא היו יכולים לעמוד על תמצית החשבון. וההכרח היה לסמוך על עדותו של בצלאל שלא דבק מאום ביד האומנים מה שאין כן בכסף ונחשת נתפרש יפה על מה הוציאו זה הסך. והיה אפשר לחקור ולעמוד על האמת.

פרק לח, כט

כט וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כֶּפֶר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע-מֵאוֹת שֶׁקֶל :

ונחשת התנופה. לא כתיב התרומה כלשון המקרא בנדבות כל מרים תרומת כסף ונחשת (לה,כד) כי כבר ביארנו שהיה תרומה ממעות המסחור. ומטבעות הוא מנחשת פשוט. וקודם שנמסר ליד משה הושלך כל המורם לתוך נחשת. ונעשה נחשת טוב. ועיין מה

שכתבתי לעיל כ"ז ג'. ואחר שנעשה נחשת קלל נקרא התנופה ומזה הנחשת נעשה חשבון כמה הוציאו. והנה לא נעשה חשבון מכסף התרומה משום שנשאר כל התרומה בשלימות וכמו שכתבתי לעיל ל"ה ה'.

פרק לט

פרק לט, א

א ומן-התְּכֵלֶת וְהָאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגָדֵי-שָׂרָד לְשָׂרֵת בְּקֹדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת-בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

עשו בגדי שרד. המה המכסים את כלי הקודש. ורש"י הוכיח מזה המקרא שאי אפשר לפרש בגדי כהונה דאיתא ביומא (עב,א) ספ"ז. ולעיל ל"ה י"ט ביארנו שאדרבה מזה המקרא מוכח שבכל מקום דכתיב בגדי שרד משמעו גם בגדי כה"ג ביוה"כ. ורק כאן דלא אפשר לכלול בגדים אלו בבגדי שרד. פירוש הכתוב ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן. היינו בגדי יוה"כ. ומשום הכי כתיב כאשר צוה וגו' בכלל ג"כ. פירוש הבגדים שבאו בקבלה. והנה לא נזכר חשבון על תכלת וארגמן וגו' ושש ועזים ועורות תחשים ואילים מאדמים. כמה באו בנדבה משום שהיתה ע"ז עדות גמורה מבצלאל ואהליאב כמו שכתבתי (לח,כב). ולא נצרך לעשות חשבון אלא ממתכות שע"ז לא היה מעיד אלא בצלאל. ומזה הטעם בא חשבון אלה פקודי לפני מלאכת בגדי כהונה. משום שכבר נגמר מעשי זהב וכסף ונחשת ולא נשאר כי אם הציץ וחוטי אריגה בחושן ואפוד והוא דבר מועט ונכלל בחשבון זהב התנופה (לח,כד). וממינים אלו שנעשו בגדי כהונה לא נעשה חשבון מטעם האמור.

והנה פירש הכתוב שלשה מינים אלו תכלת וארגמן ותולעת שני שעשו בגדי שרד. באשר שארי מינים שש ועזים והעורות אם נשאר מהם, נכנס לבדק הבית. או נמכר ונכנס מחירם לבדק הבית. אבל משלשה מינים הללו מה שנשאר מדי העבודה למלאכה שצוה ה'. פירוש הכתוב שהתחכם בצלאל ועשה מדעתו מהנשאר בגדי שרד לכסות כלי קודש. ולזה אין שיעור וכמה שהיה כך עשו עד שלא נשאר מאומה וכוון בזה לדעת הקב"ה שצוה אח"כ לעשות הכסוי לכל כלי כראוי לו וכאשר יבואר במקומו בספר במדבר.

פרק לט, ב

ב וַיַּעַשׂ אֶת-הָאָפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר:

ויעש. באפוד וחשן ומעיל התחלת הפרשיות בלשון יחיד ואח"כ בלשון רבים. (זולת אבני שוהם וכתונת וציץ ויבואר שם) משום דכל התחלת המלאכה והסדר היה ע"י בצלאל. ונגמר ע"י שארי אומנים וכדי שלא לקפח שכר האומנים שהמה בעמלם עשו עיקר המלאכה. וגם כל דבר מצוה נקרא ע"ש הגומרה (סוטה יג,ב) משום הכי כתיב להלן בלשון רבים. ועיין עוד להלן כ"א ול".

פרק לט, ג

ג וַיִּרְקְעוּ אֶת-פְּחֵי הַזָּהָב וְקִצָּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאֲרָגָמֹן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב:

מעשה חשב. ראוי היה לכתוב תיבות אלו בפסוק הקודם. וכמו בצווי כ"ח ו' ובא ללמד שגם ההתערבות חוטי זהב בכל אלו המינים היה ג"כ מעשה חושב בהמצאה ע"י בצלאל. ומשום הכי כתיב וירקעו. וקצץ שהרקיעה עשו האומנים. אבל הקציצה שיהא כחוטין לא היה עושה אלא בצלאל.

פרק לט, ד

ד כְּתִפַּת עֲשׂוּ-לוֹ חֲבֵרַת עַל-שָׁנֵי (קְצוּתִיו) חֲבֵר:

כתפות וגו' חובר. לא כתיב שתי כתפות כמו בצווי (כח,ז). משום דכתיב חובר ולא כמו שם דכתיב וחובר דמשמעו שיהיו נפרדים ובעת לבישה יהיה מחובר ע"י קרס וכדומה. אבל כאן דכתיב חובר משמעו שבצלאל חיברו ע"י תפירה ולא יהיה נפרד עוד. והשכיל בצלאל שאינו בדוקא מחובר רק בשעת לבישה. אלא מכל שכן טוב שיהיה מחובר ע"י תפירה. מעתה אין מקום לכתוב כאן שתי כתפות אל שני קצותיו שהוא מיותר ולא בא אלא ללמדנו דרשאי להחליף הכתפות מימין לשמאל כמו שכתבתי שם. אבל עתה שהיה תפור אין צריך לכתוב שתי.

פרק לט, ה

ה וְחֹשֶׁב אֲפָדְתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמָּנֹה הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגָמֹן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

כאשר צוה וגו'. בכל הבגדים כתיב זה הלשון. והוא נראה מיותר. שהרי פירש הכתוב המעשה. ובכל מלאכת המשכן בסדר ויקהל לא כתיב הכי משום שאין צריך. וכך הקשו בסנהדרין (מג,א) הא דכתיב ויוציאו את המקלל וגו' ואח"כ כתיב עוד ובני ישראל עשו

כאשר צוה ה' את משה. והכי מוקשה כאן ולהלן פסוק מג יבואר ע"פ תוספתא מנחות פ"ז מזה הלשון למוד שלם.

אלא עלינו להתבונן בכל מעשה הבגדים בדיוק, ונמצא שיש איזה שנוי או איזה חדוש שלא נתבאר בפרשת הצווי וסלקא דעתך דבצלאל עשה מדעתו כל זה. משום הכי פירש הכתוב על כל פרט כאשר צוה וגו' כלומר דבקבלה בא מפי משה שיהא כך. והכי מפורש בירושלמי פיאה פ"א ובצלאל עשה וגו' את כל אשר צוה ה' את משה (לח,כב). אפילו דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמו שנאמר למשה מסיני. הרי דמיירי בקבלות שבע"פ ועוד לא הספיק משה לבאר הכל. וכמו כן ביארנו בספר ויקרא פרשת צו (פרק ח) כל כאשר צוה דכתיב בפרשת מלואים ועיי"ש. ומעתה מבואר יפה כאן כאשר צוה וגו' כמו שביארנו בפסוק הקודם. וכן יבואר בכל פרשה.

פרק לט, ו

ו וַיַּעֲשׂוּ אֶת-אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מְסֻבֹּת מְשֻׁבָּצֹת זָהָב מְפִתְחֹת פְּתוּחֵי חוֹתָם עַל-שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ויעשו את אבני וגו'. כאן מתחיל בלשון רבים. משום שלא היה עוד מקום להזכיר במלאכה עשיית הרבים. משום הכי נקראת המלאכה ע"ש של הגומרים כמו שכתבתי לעיל (פסוק ב). והנה בפרשת הצווי כלל הפסוק מעשה האבנים עם מעשה האפוד. וכן בא בפרשה בפני עצמה בין אפוד לחשן ויבואר הטעם לפנינו.

פרק לט, ז

ז וַיִּשֶׂם אֶתְּם עַל פְּתַת הָאֹפֶד אַבְנֵי זָכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:
וישם וגו'. בצלאל בעצמו הניח אותם.

אבני זכרון לבני ישראל. הוא מיותר. דרק בצווי (כח,יב) ראוי להודיע לאיזה תכלית באים. אבל במעשה לא נצרך לפרש עוד. תדע, שבחשן לא פירוש הכתוב שבא לזכרון כמו דכתיב בצווי (כח,כט) וכן במעיל. וא"כ למאי פירוש הכתוב כאן.

אלא בא להאיר עינינו על השנוי שבאבנים הללו משעת הצווי עד שעת המעשה. וכבר ביארנו בפרשת תצוה (כח,יב) דזכרון האבנים של האפוד בא לפרנסת ישראל שהוא מזכיר זכות העבודה. וזכרון אבני חשן משפט (כח,כט) הוא למתבע עולבן בני ישראל והיינו הגנה על ישראל שהוא מזכיר זכות תורה. ונוסיף כאן, דמשום הכי באבני האפוד נחקקו כל שמות השבטים ביחד. וראוים היו להיות רשומים על אבן אחת ג"כ. ומשום הכי כתיב לעיל כ"ח י' הנותרים כמו שכתבתי שם. מה שאין כן באבני החשן הקפיד הכתוב

שיהיה דוקא כל שבט באבן בפני עצמו כמו שכתבתי שם פסוק כא. משום דבעבודה שהיה ע"י תרומת הלשכה וכל ישראל שוין בדבר. מה שאין כן תורה כל שבט נזכר לטובה לפי ערך עמלו בתורה.

והנה כ"ז הוא לדורות בעת שהיו ישראל בא"י והגיע פרנסה בזכות עבודה כמו שכתבתי כמה פעמים מה שאין כן במדבר שלא ניזונו בשביל עבודה כלל כמו שכתבתי בפרשת התמידים. אלא בשביל תורה לחוד, וכמו אנשי מלחמה שמתפרנסים מאוצר המלוכה בלי שום עסק בפרנסה. משום הכי באו עתה אבני האפוד זכרון גם לפעולת האפוד גם לפעולת החושן, היינו שיהיו לזכרון פרנסה בשביל עמל תורה. משום הכי כתיב במעשה האבנים הללו בפרשה בפני עצמה בין אפוד לחשן ומשום הכי הקפיד בצלאל להשים בעצמו אבני זכרון הללו שהוא היה כלול בתורה מאד ולא בעבודה. ופעולתו בזה עשתה זכרון חדש מה שלא כתיב בצווי, היינו זכרון לפרנסה בזכות התורה. משום הכי פירוש הכתוב כאן אבני זכרון ועל כל זה כתיב כאשר צוה וגו'. כל זה היה מקובל מפי משה.

פרק לט, ט

ט רבוע הנה כפול עשו את-החשן זרת ארכו זרת רחבו כפול:

כפול עשו את החשן. כולו מיותר. דבסמוך כתיב כפול. וגם עשו את החשן מיותר. אלא בא ללמד דהכונה בשעת מעשה היה לשתי תכליתיות כמו שביארנו בפסוק הקודם. ומרומז כונה שניה בתיבת כפול.

פרק לט, יג

יג והטור הרביעי תרשיש שהם וישפה מוסבת משבצת זהב במלאתם:

מוסבות. בצווי (כח, כ) לא כתיב כאן מוסבות כמו שכתבתי שם שלא נצרך לעשות שיבוץ אלא מלמעלה, דלמטה היו מונחים במלוי זהב, מכל מקום התחכם בצלאל ועשה ג"כ מלתחת מזלגות לתפוס האבן בחזוק יותר.

פרק לט, טו

טו ויעשו על-החשן שרשרת גבלת מעשה עבת זהב טהור:

שרשרות גבלות. בצווי (כח, כב) ביארנו דפסוק אחד (כח, יד) כתיב שרשרות מגבלות. ובפסוק אחד (שם כב) כתיב שרשרת גבלות. שהיה שני אופני טבעות. לשרשרת המחברת את האופד להחשן. למעלה היו טבעות רחבות ומשום הכי היה הקצה נתחב במשבצות

דוקא ולא בטבעות. ולמטה סמוך חושן היו טבעות קטנות ונתחב בטבעת עגיל שעל החושן. וכאן כתיב שרשרות גבלות לכלול שני אופני הטבעות את הכל עשה לשם חושן. שהרי כבר נתבאר דקדושת החשן רבה משל האפוד. וא"כ אם עשה לשם חושן עולה ג"כ לשם אפוד. ולא מיבעי לרבא לסבירא ליה (ברכות כג, ב) הזמנה לאו מילתא ודאי ניחא שהיה כשר לאפוד. אלא אפילו לאביי דסבירא ליה הזמנה מילתא היא ומשום הכי אסור לעשות מתפילין של ראש לשל יד כדאיתא במנחות (לד, ב), מכל מקום זה אינו אלא בראוים לקדושה חמורה, מה שאין כן כאן דהרחבות לא היו ראוים לחשן שפיר כשרים לאפוד. משום הכי בצווי (כח, יג-יח) כתיבי בפרשה בפני עצמה המשבצות והטבעות הרחבות, ללמדנו שכשרים היו לעשותם לשם אפוד. אבל בצלאל עשה הכל לשם חשן. וכשרים לאפוד ג"כ.

פרק לט, כא

כא וַיִּרְכְּסוּ אֶת-הַחֹשֶׁן מִטְּבַעְתּוֹ אֶל-טְבַעַת הָאֶפֶד בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת לְהִיט עַל-חֹשֶׁב הָאֶפֶד וְלֹא-יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:
כאשר צוה וגו'. על השנויים והחדשות שהיה במעשה כתיב כאשר צוה ה' וגו' וכמו שכתבתי.

פרק לט, כב

כב וַיַּעַשׂ אֶת-מַעֲוֵל הָאֶפֶד מַעֲשֵׂה אֶרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת:
מעיל האפוד מעשה ארג. בצווי (כח, לב) לא נאמר מעשה אורג אלא לענין השפה, וכאן כתיב על כל הבגד. ועוד יש לשים לב. דבכל הבגדים והיריעות והפרכת הקדים הכתוב לבאר את המין שנעשה אותו דבר. ואח"כ כתיב אופן המעשה בין בצווי בין במעשה זולת במסך שער החצר הקדים הכתוב במעשה אופן העשיה שהיה מעשה רוקם. קודם מהמינים שמהם נעשה, וכבר העירונו ע"ז במקומו ל"ח י"ח. ועתה גם במעיל הקדים הכתוב לבאר שהיה מעשה אורג לפני כליל תכלת. והישוב על כל זה יבואר לפנינו.

פרק לט, כג

כג וּפִי-הַמַּעֲוֵל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שְׂפָה לְפִיו סְבִיב לֹא יִקְרַע :
ופי המעיל בתוכו כפי תחרא. כבר נתבאר בפרשת הצווי (כח, לב) שיש מחלוקת הראשונים בצורת המעיל. דרש"י סבירא ליה שהיה כמו כתונת רחב. ופירוש הראש הוא בית הצואר שלו. והרמב"ם ורמב"ן סבירא ליה שהיה פתוח ממעלה למטה לגמרי בלא

בתי ידים כלל. פי הראש היינו שהיה בית צואר ארוג מצד לצד ושם היה מכנסי את הראש ובזה נקרא פי ראש. וביארנו שמה דמשמעות הפסוק והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו. הוא כשיטת הרמב"ם והרמב"ן עיי"ש.

אבל כשאנו מגיעים לפרשת זו של המעשה משמע כפרש"י. שהרי לפירוש הרמב"ן מתפרש שם והיה פי ראשו בתוכו. שיהא בית הצואר לא תפור אלא ארוג מתחילה ואח"כ כתיב שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא. הוא דבר בפני עצמו שיהא החיבור הלז עם השפה מעשה אורג כפי תחרא כדי שלא יקרע. והוא טעם על מצות השפה ולא על מעשה אורג. אבל לשון הפסוק שלפנינו ופי המעיל בתוכו כפי תחרא אינו מדוקדק וכי תחרא אינו רגיל להיות תפור אלא ארוג. והיה ראוי לכתוב שפה לפיו סביב כפי תחרא. ויהא משמעו שיהא השפה עבה וחזקה כפי תחרא. אבל לפרש"י משמעות והיה פי ראשו בתוכו. היינו בית הצואר כפול לפניו ומפרש עוד שיהא פי המעיל בתוכו עבה כפי תחרא. ולפי זה מתפרש יפה הפסוק שלפנינו ופי המעיל בתוכו היינו כפול לפניו וע"ז מפרש כפי תחרא. היינו עבה. ועוד יבואר בפסוק הסמוך שמוכח ג"כ כשיטת רש"י.

ע"כ נראה דבאמת משמעות מעיל בלשון הקודש הוא בשני אופנים. גם כפרש"י גם כפירוש הרמב"ם ורמב"ן ואל תתמה ע"ז דכיוצא בזה איתא ביומא דנ"ט א' אמר ר' ישמעאל שני כהנים גדולים נשתיירו במקדש ראשון זה אומר הקפתי ביד וזה אומר הקפתי ברגל. ובלא ספק אף על גב דמר סבר לפי הטעם שנראה לו כך מיקראי הקפה ומר סבר כך מכל מקום שניהם יצאו ידי חובה ושני האופנים מיקרי הקפה. וכי האי גוונא כתב רב האי גאון ז"ל בענין תרועה בר"ה כידוע. ובלשון שלמה או שמלה מצינו ג"כ בשני אופנים קרובים זה לזה. אחד שהוא מתפרש כסדין על המטה ושני שהוא מתפרש על כל הגוף ודאי שהיה איזה שינוי ביניהם. מכל מקום שניהם מיקרי שמלה. וכך מעיל הוא בשני האופנים ונתגלה לבצלאל ע"פ צווי ה' את משה. שאפשר לעשות גם באופן זה. מעתה לעיל מתפרש כהרמב"ם ורמב"ן וכאן מתפרש יפה כרש"י. א"כ לדורות איך שרוצה הכה"ג לעשות עושה. ולפי דברינו מתפרש יפה מעשה אורג כליל תכלת דפסוק הקודם. דביומא דע"ב ב' מפרש הא דכתיב להלן (פסוק כז) בכתנות מעשה אורג. שלא היה בהם מעשה מחט. ומכל מקום מסיקה הגמרא דהבית יד היה נתפר לבגד. ולמד מדכתיב בגדי השרד יעיי"ש. אבל המעיל אף על פי שהיה לו בית יד כפרש"י לא היו נתפרות אלא ג"כ מעשה אורג ומתפרש מעשה אורג כליל. וקאי תיבת כליל על הקודם ועל תכלת. וכבר ביארנו דבגדי השרד שמפרש הגמרא על בגדי כהונה לא קאי על בגדי כה"ג שהמה שמונה בגדים אלא על בגדי כה"ג ביוה"כ.

פרק לט, כד

כד וַיַּעֲשׂוּ עַל-שׁוּלֵי הַמַּעִיל רְמוּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מְשֻׁזָּר:

ויעשו על וגו'. כאן לא סיים המקרא עוד הפעם על שוליו כמו בצווי דשם הוא לפי פירוש הרמב"ן וכמו שכתבתי שם וכאן מיירי לפרש".

פרק לט, כה

כה וַיַּעֲשׂוּ פְּעָמָי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת-הַפְּעָמָיִם בְּתוֹךְ הָרְמוּנִים עַל-שׁוּלֵי הַמַּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרְמוּנִים:

על שולי המעיל סביב בתוך הרמונים. הוא מיותר. ועיין רמב"ן שדייק מזה כדעתו שהיו הפעמונים בתוך הרמונים ממש ולא כרש"י ורמב"ם. ועדיין לא יישב על הנכון מה נצרך הכתוב להשמיענו שהיו הפעמונים גם אח"כ כשנתלו על שולי המעיל בתוך הרמונים. והלא כבר נעשו כך קודם שנתלו על המעיל.

אלא העיקר כמו שכתבתי בצואה דמשמעות הכתוב כרש"י ורמב"ם ז"ל שהיה ביני הרמונים. אבל א"כ היה ראוי לכתוב בין הרמונים וכן בצווי היה ראוי לכתוב ופעמוני זהב ביניהם סביב. אלא על כורחך צריך לומר דהיו הרמונים גדולים מן הפעמונים. וכשהיה הפעמון אצל הרמון נתכסה ממנו ולא היה נראה כל כך משום הכי כתיב בתוך הרמונים ועתה מתפרש יפה זה הפסוק. דבאמת הייתי מפרש מדכתיב בתוך הרמונים ולא בין. כדעת הרמב"ן שהיה בקרב הרמונים. משום הכי מפרש הכתוב על שולי המעיל סביב בתוך הרמונים. דאלו כהרמב"ן היה ניתן הפעמון בתוך הרמון כשהוא ביד האומן ואח"כ נתלו. אבל לפי דעת רש"י היה בפני עצמו אלא שהרמון כסה אותו כשהיו שניהם ניתלים על שולי המעיל.

פרק לט, כו

כו פְּעָמָן וְרִמּוֹן פְּעָמָן וְרִמּוֹן עַל-שׁוּלֵי הַמַּעִיל סָבִיב לְשֵׁרֶת כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

לשרת. כבר ביארנו שם שהפעמונים ניתנו כדי שיהיו ברגש בשעת שירות. והמעיל בא להגן שלא יוזק מחמת קול הפעמונים בחשבו שאינו בא בפעמונים להתהדר לפני יתברך אלא לשרת לפניו ית'.
כאשר צוה וגו'. כבר נתפרש יפה.

פרק לט פסוק כז

כז ויעשו את-הכתנת שש מעשה ארג לאהרן ולבניו:

ויעשהו. עיין מה שכתבתי לעיל פסוק ו'.

את הכתנות. בלשון רבים היינו לאהרן ולבניו. ואף על פי שלא נתפרש בכתנות הבנים ממה יהיו מכל מקום כך נצטוו ע"פ ה'. וכן מעשה אורג.

פרק לט, כח

כח ואת המצנפת שש ואת-פארי המגבעת שש ואת-מכנסי הבד שש משזר:

ואת מכנסי הבד שש משזר. דאף על פי שלא נתפרש שיהיה שש משזר מכל מקום כך נצטווה. או מדעת בצלאל נעשה כך כדי שיהיו עבים ומכסים ביותר בשר ערוה. והנה הקדים מכנסים להאבנט. ולא כסדר המקרא בצווי. וגם האבנט היה מקודש יותר ממכנסים. אלא משום דמתחלה פירוש כל בגדי השש ביחד. וכך לשון הפסוק לעיל כ"ח ל"ט. ושבצת הכתנות שש ועשית מצנפת שש ואח"כ ואבנט וגו' ובפסוק הסמוך (שם, מ) לבני אהרן כתיב תחלה הכתונת ואח"כ אבנטים ואח"כ מגבעות. אלא משום דבשל אהרן נתפרש שיהיו שני בגדים אלו של שש כתיב ביחד. ואח"כ אבנט בפני עצמו שיהיה של כלאים. אבל בבגדי בני אהרן לא פירוש הכתוב כלל. ע"כ כתיב כסדר הליבישה שם כ"ט (ח-ט) ועיין עוד בסמוך.

פרק לט, כט

כט ואת-האבנט שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רקם כאשר צוה ה' את-משה:

ואת האבנט וגו'. ידוע מחלוקת בגמרא אי קאי רק בשל אהרן או גם בכהנים הדיוטים. והכי קיי"ל דכולהו בכלאים. וכמו שביארנו לעיל כ"ח ב"ב דהכי סתים המשנה בסוכה (נא, א) במלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן וכו'. והכי באמת פשטא דקרא, שהרי לא פירוש מאומה באבנטי בני אהרן, אלא קאי על כל האבנטים. וכן בצווי (כח, מ) סתים בבני אהרן באבנט כמו בכתנת ומגבעות וסמך על של כה"ג.

אבל א"כ היה ראוי לכתוב ואת האבנטים כמו ואת הכתנות ופארי המגבעות. ונראה דמשום דהכתנות ומכנסים של אהרן לא הגיעו להבנים שהרי לא היה מדתם שוה ובעינן מדו (ויק' ו, ג) כמדתו משום הכי היה ההכרח לעשות לכל אחד בפני עצמו. וכן המצנפת ומגבעות אפילו להרמב"ן שהיה מעשה שניהם שוה מכל מקום היה איזה שנוי באופן עשייתם כדי שבזה יצנוף בנקל. ובאלו יהיו כמו מגבעות אבל אבנט אחד היה כשר לכולם.

לכן אף על פי שבודאי עשה חמשה אבנטים. מכל מקום גלה לנו פסוק זה דאבנט של אהרן כשר לבניו. וע"ז כתיב כאשר צוה וגו' ועיין מה שכתבתי ס' ויקרא ו' ג'.

פרק לט, ל

ל וַיַּעֲשׂוּ אֶת-צִיץ נֶזֶר-הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פְּתוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:
ויעשו וגו'. לכאורה היה ראוי להקדים מעשה הציץ לכתנות ואידך. כמו בצווי. אלא כמו שהתחיל בארון דקדוש יותר כך סיים בציץ דאחרון ג"כ חביב כדאיתא במגילה פ"ג (כא,ב). ומשום הכי כתיב מהכל עד כלה בלשון רבים שהשתדלו כל האומנים לשלוח בו אצבע.
ויכתבו עליו וגו'. אשר לא פורש בצווי שיהיה דוקא בכתיבה היינו חק ירכות כדאיתא בגיטין (כא). פורש כאן במעשה. וע"ז כתיב כאשר צוה וגו'.

פרק לט, לב

לב וַתִּכְלֶן כָּל-עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה בְּנֶגְדוֹ:

עבודת משכן אהל מועד. כאן אין משמעות משכן הפרטי שהוא היריעות של שש. אלא בכלל נקרא משכן מלשון ונתתי משכני בתוכם. והיינו שמפרש משכן אהל מועד. שבו נתוועדו הקב"ה משה וישראל. ומיושבת קושיית התוס' שבת דכ"ח א' ד"ה ויפרוש יעיי"ש.
ויעשו בני ישראל ככל וגו' כן עשו. באשר ידוע שישראל נתאוו מאד שתהיה השכינה שרויה בתוכם כמו שכתבתי בפרשת תשא. היה עולה על הדעת שבשביל זה השתדלו לעשות הכל משום הכי פירוש הכתוב שרק כאשר צוה ה' כן עשו.

פרק לט, לג

לג וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו קִרְסָיו קִרְשָׁיו (בְּרִיחֹו) [בְּרִיחֵיו] וְעַמֻּדָיו וְאֹדְנָיו:

ויביאו את המשכן אל משה את האהל. כל הראשונים פירשו המשכן היינו יריעות שש. את האהל היינו יריעות עזים. וכמו דכתיב ואת האהל. והנה ודאי אפשר לפרש כן. ומשום הכי לא הביאו הגמרא בשבת דכ"ח א' מהאי קרא דיריעות שש היה נקרא אהל אלא מדכתיב להלן (מ,יט) ויפרש את האהל על המשכן. דשם ההכרח לפרש הכי כאשר יבואר במקומו. אבל אחר שלמדנו דגם זה נקרא אהל. יותר נוח לפרש גם פסוק זה הכי. ויביאו את המשכן. בכלל וכמו שכתבתי בפסוק הקודם. את האהל. היינו שני מיני יריעות והכי מתפרש לעיל (לה,יא) בשני הפירושים האלו.

פרק לט, לד

לד וְאֶת-מִכְסָּה עוֹלֵת הָאֵילִם הַמְאֲדָמִים וְאֶת-מִכְסָּה עֹלֵת הַתְּחָשִׁים וְאֶת פְּרֹכֶת הַמָּסָד:
ואת פרכת המסך. הקדים להביא הפרכת לארון אף על פי שהארון וכפרת קדושתם חמורה מן הפרכת המבדיל בין הקודש ובין קודש הקודשים. מכל מקום עשה בצלאל בחכמתו להביא בסדר ההקמה שיבואר דבר ה' למשה שמתחלה יתלה הפרכת ואח"כ יביא את הארון והכפרת קודם שישלשל את הפרכת לכסות על הארון כמו שכתבתי לעיל כ"ו ל"ג ולהלן מ' ג'. ועיין עוד להלן פסוק ל"ט.

פרק לט, לה

לה אֶת-אֲרוֹן הָעֵדוּת וְאֶת-בְּדִיּוֹ וְאֶת הַכַּפֹּרֶת:

ואת בדיו. לא נזכר הבאת הבדים אלא בארון ומזבח החיצון ולא בשלחן ומזבח הזהב. והיינו כמו שכתבתי לעיל (כה, יד) אשר רק בשני כלים אלו הביא בצלאל הבדים בטבעות. וכך הביאו אותם אל משה. אבל בשלחן ומזבח הזהב לא הביא בטבעות. אלא היו הבדים מונחים בפני עצמם ונכללו במה דכתיב להלן מ' ואת כל כלי עבודת המשכן לאהל מועד. והטעם מבואר יפה לעיל בדיוק המקראות בצווי ובמעשה.

פרק לט, לו

לו אֶת-הַשְּׁלֶחַן אֶת-כָּל-כְּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים:

ואת לחם הפנים. כדכתיב לעיל ל"ה י"ג שיעשו את לחם הפנים. ולכאורה קשה הא נתאחר מערכת השלחן עד ר"ח ניסן שלשה חדשים ויותר משעת האפיה והיה ראוי להיות מקולקל וצריך לומר שהיה עומד חום שבו בדרך נס כמו שלעולם היה חם בדרך נס כל השבוע עד יום הלקחו. וזה דוחק. ויותר נראה שלא היה מעשה בצלאל אלא לדוגמא, באשר היה בו אומנות יתירה כידוע. אבל לא עלה על השלחן אלא האפוי אח"כ. ובזה מיושב הא דאיתא בשבת (עד, ב) פרשת כ"ג דמלאכת אפיה לא היתה במשכן אלא בישול סממנין ואמאי, הא הוי לחם הפנים? אלא כמו שכתבתי שלא הגיעה האפיה זו לתכלית צורך המשכן.

פרק לט, לז

לז אֶת-הַמִּנְחָה הַטְּהֻרָה אֶת-גִּרְתֵּיהָ גֵרֶת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת-כָּל-כְּלָיָהּ וְאֶת שְׂמֹן הַמָּאוֹר:

נרות המערכה. לפי הפשט נקראו כך משום דכתיב ביה יערוך אותו אהרן וגו' (כז, כא). אבל עדיין קשה שהרי לא נזכר זה הלשון בשום מקום דחשיב המנורה ונרותיה. אלא מכאן דרשו חז"ל בפסיקתא פ"ו ר' חנינא אמר ההבאה של מלאכת המשכן היתה בימי חנוכה. והיינו שלמדו מכאן שהביאו בזמן שנתחזק כח המנורה, והיינו בימי חנוכה וזהו לשון המערכה לרמז בעת שהיה מערכת השמים והשגחה העליונה תלוי על כח המנורה, שבא להאיר על כח התלמוד ופלפולה של תורה, כמו שביארנו ראש פרשת תצוה. והיו אותן הימים מסוגלים לזה מכבר, והגיע בפועל לאחר כמה שנים בימי בית שני.

(הרחב דבר: והנה זכריה הנביא (ד, א-ז) אמר שראה מנורה ושבעה נרות וגו' ושאל את המלאך מה המה אלה. וענהו זה דבר א' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה. והדברים סתומים איך מראה המנורה על כל זה ומה זה האבן הראשה.

אבל הענין שניבא כי בבית שני יתחזק כח פלפולה של תורה עם שבע חכמות המרומזות בכח המנורה ושבע נרותיה כמו שכתבתי לעיל בפרשת ויקהל (לז, יט). ובאשר תכלית מלחמתה של תורה הוא להגין ממלחמות, כמו שכתבתי כמה פעמים שהיא חרבם של ישראל משום הכי אמר דהמנורה מראה דלא בחיל ולא בכח - היינו מלחמת תנופה - יהיו ניצולים. כי אם ברוחי.

ואמר עוד והוציא את האבן הראשה. דבאמת יש עוד דברים שמועילים לנצח במלחמה, כמו שאמרו (ירושלמי פאה א, א) על דור אחאב שנצחו משום שלא היו בהם דילטורין. ואמרו עוד הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלין תחתיו. ועוד הרבה זכיות, ונמשלים לכל כלי זין. אבל האבן הראשה המגין במלחמה הוא חרבה של תורה שנמשל לחרב ביחוד, כמו שכתבתי סוף פרשת בא והוא ראש כלי זין. ואמר עוד דתשואות חן חן לה. זה הכלי זין בא גם לתכשיט, כמו שכתבתי שם. וכן הלומד תורה חוט של חסד משוך עליו, והכל מרומז במנורה ונרותיה שמאירה. ואור משל על חן וכבוד, כדכתיב כי שמש ומגן ה' אלהים. ומפרש מהו כי שמש חן וכבוד יתן ה'. ומהו מגן. לא ימנע טוב להולכים בתמים).

פרק לט, לט

לט את מזבח הנחשת ואת-מִכְבַּר הנחשת אֲשֶׁר-לוֹ אֶת-בְּדִיו וְאֶת-כָּל-כְּלָיו אֶת-הַפִּיר וְאֶת-כַּנּוֹ:

את מזבח הנחשת. הקדים להביא כלי החצר למחיצותיו ולא כמו במשכן. היינו שכיון בצלאל לדעת המקום ית'. שגם בסדר הקמה הקדים ה' להעמיד את המזבח לשימת יריעות החצר ולא כמו במשכן ויבואר להלן מ' ו'.

פרק לט, מ

מ את קלעי החצר את-עמדיה ואת-אדניה ואת-המסד לשער החצר את-מיתריו ויתדתייה ואת כל-קלי עבדת המשכן לאהל מועד :

ואת כל כלי עבודת המשכן. היינו יתדות המשכן והחצר. ובזה כלל בדי השלחן ומזבח הפנימי. כמו שכתבתי לעיל (פסוק לה).

פרק לט, מא

מא את-בגדי השרד לשרת בקדש את-בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת-בגדי בניו לכהן :
ואת בגדי השרד לשרת בקדש. כבר ביארנו (לה, יט) שבזה נכלל גם בגדי יוה"כ שמשמשים בקודש הקודשים. גם בגדים המכסים את הכלים.

פרק לט, מב

מב ככל אשר-צוה ה' את-משה כן עשו בני ישראל את כל-העבודה:
כן עשו וגו'. בהשקפה חיצונה ראה משה כל הכלים כאשר צוה ה'. ועדיין לא נתברר לו אם נעשו בדיוק כפי המקובל לו בהלכות שבע"פ. אח"כ.

פרק לט, מג

מג וירא משה את-כל-המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אתם משה :
וירא משה וגו'. הסתכל עוד בכל מלאכה. והנה לפלא בעיניו כי עשו אותה כאשר צוה ה'. בקבלות שבע"פ. כמו שכתבתי לעיל (לו, א) ובכמה מקומות. והיה לפלא כי עוד לא היה שהות כל כך ללמדם כל ההלכות ולהשים בפיהם שיגיע למעשה בלי שבוש. ובאמת כ"ז נעשה בכח בצלאל שהיה בצל אל וכוון מעצמו הלכות המשכן. כמו שידע משה. ובתוספתא מנחות פ"ז תניא וירא משה וגו' היכן צוה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. העלה התנא בביאור המקרא שראה שעשו כל דבר לשמו. באופן שראוי הוא להשראת שכינה. וע"ז שואל והיכן צוה שיהיה כן. ע"ז מפרש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכמו שכתבתי במקומו. שהוא צווי. שיעשו בזה האופן שיהא ושכנתי בתוכם.

ויברך אותם משה. לפי הפשט איש חילם שיהיה ראוי שישרה השכינה בתוכו. ובתוספתא תניא מה היתה ברכה א"ל תשרה שכינה במעשה ידיהם. ר"מ אומר כך ברכן ה' אלהי אבותיכם וגו' כשם שנתעסקתם במלאכת המשכן ושרתה שכינה על מעשי ידיכם כך תזכו ותבנו לפניו בית הבחירה ותשרה שכינה על מעשי ידיכם מזה שנעשה בסיעתא דשמיא בהצלחה נפלאה וברכם שיהיה כן בבהמ"ק.

פרק מ

פרק מ, ב

ב ביום-החדש הראשון באחד לחדש תקים את-משכן אהל מועד:

ביום החודש הראשון וגו'. ידוע דעת הגמרא בשבת פרשת ר"ע (פז,ב) דאותו יום נטל עשר עטרות והיה ראשון לחנוכת הנשיאים ג"כ. ואם כן מבואר דשבעת הימים דכתיב בהם (ויק' ח,לה) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים. ועל כורחך היה בהם הקמה כמבואר בירושלמי יומא פ"ג ובמדרש שהיו מקימים ומפרקין בכל יום. היה הכל לפני ר"ח ניסן. אך הראב"ע יצא בשיטה אחרת דזה היום ר"ח ניסן היה תחלת שבעה ימים אלו וראשון לחנוכת הנשיאים היה יום שמיני בחודש. ועיקר ראייה שלו משום שראה בספרי דהטמאים לנפש בי"ד בניסן היה מישאל ואלצפן שנטמאו בנדב ואביוהו הרי שלא הגיע עת ליטהר. והנה כבר הובא ברייתא זו בסוכה (כה,ב). ובאמת הקשה ר' יצחק אם מישאל ואלצפן היו כבר היו יכולין ליטהר. ואפילו ר"ע שסובר כן על כורחך צריך לומר שהושיב ישיבה על קברו. כמו שיישב ר' יוסי הגלילי שאמר נושאי ארונו של יוסף היו. וצריך לומר שהיו שומרים את הארון באוהל. והנה דברי חז"ל אין צריך חיזוק ומהם לא נזוע. אך עוד יבואר לפנינו בפרשת זו ההכרח לדעתם.

תקים את משכן אהל מועד. שעד כה היתה הקמה אבל לא נקרא משכן אהל מועד. משום שלא בא עוד יעוד השכינה בו. ומהיום הזה יהיה משכן אהל מועד. והנה לא פורשו פרטי הקמת הקרשים והיריעות משום שאין בזה חדשות על המפורש בפרשת תרומה. גם מסדר הקמה שהיה בשבעת הימים. מה שאין כן בהקמת הכלים פירש המקום בשביל חדשות שהיו בהם כמו שיבואר.

פרק מ, ג

ג ושמרת שם את ארון העדות וסכת על-הארץ את-הפרכת:

ושמת שם וגו' וסכת על הארון וגו'. בשביל שנראה מדבר ה' לעיל כ"ו ל"ג ונתת את הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבת לפרכת וגו' שמתחלה יתן הפרכת ואח"כ יביא הארן משום הכי פירש המקום ית' שמתחלה ישים את הארון ואחר כך הפרכת. וכבר ביארנו שם שאין זה מקראות הסותרות זה את זה. אלא תלית הפרכת על הקרסים היה תחלה ואחר הבאת הארון היה משלשל הפרכת שיוסוך על הארון. ודיוק לשון וסכת מפורש בסוכה (ז,ב) דניכוף ביה פורתא דמחזי כסכך. ועיין עוד בסמוך.

פרק מ, ד

ד והבאת את השלחן וערכת את ערכו והבאת את המנרה והעלית את גרתייה:

והבאת את השלחן. בארון כתיב ושמת שם. דמשמעות שימה הוא שיהא מתוקן כפי הצורך, כמו שמוכרח לפרש להלן כ' משמעות וישם. והכי נמי בארון היתה ההבאה באופן אחר ממה שנתקן בסוף כמו שנתבאר לעיל כ"ו ל"ד משום הכי כתיב דאחר השימה וסכות על הארון וגו' אבל בשלחן ומנורה הבאה לחוד השלחן בצפון ומנורה בדרום היתה מקדשת כל צרכה אפילו בלי שימה מכוונת שתי אמות ומחצה מן הכותל כמו שכתבתי לעיל כ"ו ל"ה. תדע, שהרי שלמה העמיד עשרה שלחנות וכולן היו מקדשין.

וערכת את ערכו. אין כונה שמשם יעריך באותו יום הראשון ערך לחם הפנים. שהרי מפורש בתוספתא מנחות פ"ז להיפך כמו שיבואר להלן פסוק כ"ג. אלא הכונה שהבאה זו תקדש את השלחן שיהא ראוי להעריך עליו בזמנו את ערכו. וכן הפירוש במנורה.

פרק מ, ה

ה ונתתה את מזבח הזהב לקטרת לפני ארון העדת ושמת את מסך הפתח למשכון:

ונתתה את מזבח הזהב לקטרת. כאן לא כתיב והקטרת עליו. דעדיין היה מחוסר מעשה העלאת הנרות. ואף על פי דלאו מעשה בגופו הוא, מכל מקום כיון דכתיב ב' הוי כמעשה בגופו כדאיתא ביומא (סב,ב). ובפרש"י ד"ה אין כו' אבל הגרלה כו'. משום הכי לא היה מקודש עוד אלא מוכן לקטורת. מה שאין כן השלחן ומנורה לא היה חסר מעשה זולת הזמן. וכל שאינו מחוסר מעשה בגופו לא חשיב דחוי כמו שכתבו התוס' שם (סד,א) ד"ה התם. ועיין עוד מה שכתבתי פסוק י"א.

ושמת את מסך וגו'. כאן לא כתיב ונתת כמו להלן (פסוק ח) במסך שער החצר. דכאן היה צריך שום לב שיהא נשאר פתוח. וכמו שיבואר בסמוך (פסוק ו).

פרק מ, ו

ו וְנִתְּתָה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לְפָנַי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֱהֶל-מוֹעֵד:

את מזבח העולה. עד כה נקרא מזבח הנחשת. ומיום שמיני והלאה נקרא מזבח העולה שאז הקריבו עליו עולת התמיד שהוא העולה הידוע. ועיין להלן כ"ט ובספר ויקרא ו' ב'.
לפני פתח וגו'. בכל מקום דכתיב פתח היינו שיהא פתוח, כדאיתא בעירובין (ב,א) שלמים ששחטו כו' שנאמר ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהוא פתוח כו' וזה לא היה בשבעת ימי המלוואים שלא היה אלא דין במת יחיד כמו שכתבו התוס' במס' ע"ז (לד,א) ד"ה במה. והנה בכלי ההיכל הקדים הקב"ה את המחיצות להעמדת הכלים. מה שאין כן בכלי החצר להיפך והיינו משום דכלי ההיכל המחיצות מקדשם. ואפילו המזבח החיצון אנו מקודש אלא פתח אהל מועד משום הכי המחיצות קודמות. ולא דמי לבהמ"ק דקי"ל (זבחים סב,א) מקריבין אף על פי שאין בית דהתם משום שכבר נתקדש המקום במקדש ראשון מה שאין כן במשכן. אבל החצר אינו ענין לקדושת המזבח משום הכי המזבח קודם דקדוש יותר.

פרק מ, ז

ז וְנִתְּתָה אֶת-הַכִּיּוֹר בֵּין-אֱהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנִתְּתָה שֵׁם מַיִם:

ונתת את הכיור וגו'. גם הוא קודם להעמדת החצר. דמכשירי מזבח הוא.

פרק מ, ח

ח וְשַׁמְתָּ אֶת-הַחֲצֵר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת-מִסְךְ שַׁעַר הַחֲצֵר:

ושמת את החצר. כאן כתיב שימה. היינו שיהא מתוקן כל צרכו בקשירת כל המיתרים ליתדות והאדנים.
ונתת את מסך וגו'. כמשמעו לתלות ויהא סתום ומשולשל למטה.

פרק מ, ט

וְלָקַחְתָּ אֶת-שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשְׁחָתָה אֶת-הַמִּשְׁכָּן וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְהִיָּה קֹדֶשׁ:

ולקחת וגו'. משמע דמצוה לגמור כל סדר הקמה ואח"כ לעסוק במשיחה וקידוש. אבל בספ' במדבר פרשת נשא (ז,א) כתיב ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אותם, משמע שאחר שמשח את המשכן והכלים העמיד את המזבח. והוא ע"פ הכלל דאיתא ביומא

(לג,א) הואיל והתחיל במערכה גומר. הכי נמי מה שהחל גמר אותו ענין. וסדר הכתוב אינו לעיכובא בכל מקום וכמו שכתבתי לעיל כ"ט כ'.
 והיה קדש. כבר עמד הרמב"ן על הא דלא כתיב קודש קדשים כמו במזבח בפסוק הסמוך (פסוק י). ויישב בדרך השכל. ולבסוף כתב עוד ויתכן שאמר במזבח קודש קדשים בעבור שמקדש כמו שאמר כל הנוגע במזבח יקדש. והוא לעיל כ"ט ל"ז והיה המזבח קדש קדשים כל הנוגע וגו'. והוא תמוה. שהרי כל הכלים מקדשין עוד יותר מן המזבח שאינו מקדש אלא הראוי לו. וכל כלי שרת שמקדשין אפילו שאינו ראוי להם, כדאיתא במנחות (פז,ב) לענין שלחן ובאמת כתיב בכל כלי שרת קדש קדשים לעיל ל" כ"ט ע"ש. וגם כתיב שם כל הנוגע בהם יקדש. כמו במזבח. אלא כך יש לומר דכל כלי קודש עד אותו יום השמיני לא נתקדשו כלל ומשיחתן מקדשתם כדאיתא בסנהדרין (טז,ב). משום הכי והיו קודש ללמד שעד כה לא היו קודש כלל. וכל ז' ימי המלואים לא הקטיר קטרת ולא נרות. [ולא כהרמב"ן בפסוק כ"ז. ועיין ס' ויקרא ט' כ"ג מה שכתבתי] מה שאין כן מזבח שעל כורחך היה קודש בז' ימי המלואים שהרי הקריבו עליו. ומשעה שהזה הדם ומשיחה דימי המלואים נתקדש. וא"כ משיחה זו בשמיני מה היא עושה. ע"כ ביאר המקום ית' והיה המזבח קדש קדשים. עד כה לא היה אלא קודש כדין במת יחיד. ועתה יהיה קודש קדשים. אשר כל הנוגע בו יקדש. ומזה מבואר כקבלת חז"ל דכל פרשת זו מיירי בשמיני למלואים לאחר שכבר הקריבו ז' ימי המלואים. ועיין עוד בסמוך ובפסוק כ"ג.

פרק מ, יא

יא וּמְשַׁחְתָּ אֶת-הַכִּיֹּר וְאֶת-כַּנּוֹ וְקִדְשְׁתָּ אֹתוֹ:

ומשחת את הכיור וגו'. ועד כה שהיה כדין במת יחיד. לא היה מצות קידוש ידים ורגלים כדתנן שלהי זבחים (קכ,א). והיום וקדשת אותו.

(הרחב דבר: והנה בירושלמי יומא פ"א ה"א איתא בשמיני אית תנוי תני נמשח אית תנוי תני לא נמשח כו' מאן דאמר נמשח ניחא דכתיב וימשחם. [פירוש בפרשת נשא (ז,א) ויהי ביום כלות משה וגו']. ומאן דאמר לא נמשח מה מקים וימשחם מעלה אני עליכם כאלו שהוא מחוסר משיחה ומשחתם אותו. והדבר פלא. מאין לחז"ל לומר כן.

ואולי למדו והוכיחו ממה שלא נזכר בפרשת הסמוכה מעשה המשיחה. אלא בהעמדה כל דבר על מכונו ויכל משה את המלאכה. אכן עדיין יש להבין מאין למד משה רבינו שמצות ה' ולקחת את שמן המשחה ומשחת את המשכן וגו' אינו לעיכובא. ונראה שלמד מהא דכתיב בפסוק ד' דהבאה לחוד מכשירה את הכלים לעבודתם ואינו מחוסר מעשה כמו

שכתבתי לעיל ה' בס"ד. מזה למד דהמשיחה אינו לעיכובא אלא למצוה אם לא היה זה היום חביב לפני הקב"ה כל כך כאשר כן היה לבסוף).

פרק מ, טו

טו וּמְשַׁחֶתְךָ אַתָּם כְּאֲשֶׁר מְשַׁחֶתְ אֶת-אַבְיָהֶם וְכִהְנֹו לִי וְהִיתָה לְהִית לָהֶם מְשַׁחֶתֶם לְכַהֲנֹת עוֹלָם לְדוֹרֹתָם :

והיתה להיות להם וגו'. תיבת להיות מיותר במשמעות הכתוב. אבל גם תיבת והיתה לא באה לבאר תועלת המשיחה שהוא בא לכהן. אלא לבאר מה צורך המשיחה גם בשמיני, והרי כבר נתקדשו בהזאת הדם והכה"ג בשמן המשחה מיום ראשון למלואים. כמבואר בפרשת תצוה (כט,ז) ושם כתיב והיתה להם כהנה לחקת עולם. וא"כ משיחה זו דשמיני על מה היא באה. וביאר הכתוב והיתה. על מה היא באה להיות להם משחתם לכהנת עולם לדורותם. שעד כה לא נתקדשו אלא המה בעצמם ומהיום ההוא והלאה יהיו כהנים לדורותם.

פרק מ, טז

טז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ כִּן עָשָׂה:

ככל אשר צוה וגו'. לא להנאת כבוד והגדולה שיהיה לו יעוד במשכן קדשו. וכבוד אחיו ובניו. אלא כאשר צוה וגו' כן עשה.

פרק מ, יז

יז וַיְהִי בַחֲדָשׁ הַרְאֵשׁוֹן בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיית בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַהֹקֵם הַמִּשְׁכָּן:

הוקם המשכן. באשר הוא דבר פלא. הן בגשמיות שהיה בו עמל רב והוקם בנקל ובלי שהיות. הן ברוחניות ותכליתו שתשרה בו השכינה ע"כ כתיב מקרא בפני עצמו כי הוקם המשכן בס"ד. ואחר כך מפרש והולך.

פרק מ, יח

(יח) ויקם משה את המשכן. בשבת (כח,א) מביאה הגמרא ראייה דיריעות שש מיקרי אהל מזה הפסוק ויפרוש את האהל על המשכן. ולפי הפשט הכי מוכח מגוף הפסוק וכמו שכתבו התוס' שם משום דחשיב בסדר הקמתן דמתחלה נתן אדנים ואח"כ הקרשים. וכתיב אחר הקרשים ויפרש את האהל מבואר שהיינו שש משזר. פירוש דאי אפשר לפרש

ויקם משה את המשכן היינו יריעות שש ואח"כ ויתן את אדניו וקרשיו ויפרוש את האהל היינו יריעות עזים. דהאיך הקים את היריעות שש קודם שעמדו הקרשים במקומם.

(הרחב דבר: ורש"י שם בד"ה משכן קרוי משכן כתב כגון עשר יריעות שש, ומשכן קרוי אהל, דכתיב משכן אהל מועד. עכ"ל. משמע שמפרש שאין עיקר ההוכחה מפסוק דילן אלא מדכתיב משכן. וגם התוס' בסוף ד"ה הנ"ל מסיים דשמה על האי קרא סמך. וע"כ עלה בדעתם ז"ל לפרש ויקם משה את המשכן היינו יריעות שש. לפני קרשים. ובאמת ביאר רש"י במנחות (צט,א) בד"ה ויקם בל"א דויקם משה את המשכן היינו יריעות שש. וכך פירש הספורנו. ועיין מה שכתבתי לעיל ל"ו י"ג שבצלאל ג"כ עשה מאז עשה את היריעות הכי וכינס לשם כל כלי הקודש בכל אותו המשך. אבל מכל מקום אין ההקמות שוות וקשה מאד להעמיד את הקרשים תחת היריעות. ולמאי יעשה משה הכי. אלא עיקר כפירוש התוס'. ומשום הכי לא הביאה הגמרא מקראות הקודמים דיריעות איקרי משכן.)
וישם את קרשיו. משמעות וישם תקן אותם במעמדם יפה שוים כתואמים. אבל בעמודים שהיו עומדים על אצבעות הקרשים כתיב ויקם.

פרק מ, יט

יט ויפרש אֶת-הָאֵהָל עַל-הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת-מִכְסֵה הָאֵהָל עָלָיו מִלְמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

עליו מלמעלה. שני דברים הם. עליו הוא עורות אילים מאדמים. ומלמעלה הוא עורות תחשים.

כאשר צוה ה' את משה. אם נפרש שצוה בפרשת הקודמת (פסוק ב) תקים את משכן אהל מועד. הוא מיותר, וכמו שכתבתי לעיל בפרשת ל"ט,ה. ותו, א"כ אמאי לא כתיב נמי להלן פסוק ל"ג גבי חצר. כאשר צוה ה' את משה. אלא על כורחך משום שאין שם חידוש ועוד הרי בפירוש תניא בתוספתא מנחות פ"ז ה"ב ר' יוסי אומר כל ז' ימי המלואים היה שלחן בטל בלא לחם לפי שלא נגמרה מלאכתן. [פירוש דחצר המשיכה של שמיני שהיא מקדשתן במדבר] למוצאי שבת לא סידרו את הלחם עליו אלא בשבת בזמנו. הרי הוא אומר וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' את משה היכן צוהו ועשו לי מקדש וגו' ויתן את השלחן וגו' ויערוך עליו ערך לחם לפני ה'. כאשר צוה ה'. היכן צוהו ועשו לי מקדש וגו' ויתן את השלחן וגו' ויערוך עליו ערך לחם לפני ה' כאשר צוה ה'. (פסוק כב) היכן צוהו (ויק' כד,ח) ביום השבת ביום השבת יערכנו. הרי מבואר שהתנא מוציא מדכתיב כאשר צוה ה' שאין הכוונה לפרשת הקודמת והבאת את השלחן וערכת את ערכו

דאם כן הוא מיותר. אלא כאשר צוה ה' במקום אחר. והיה עוד בקבלה עד שלא נדברה אותה פרשה. ולמד משה מפי הקבלה עתה שאין פירוש וערכת את ערכו שהוא בעצמו יעריך וביום ראשון אלא שיהא ראוי להעריך ע"י אהרן בזמנו שהוא שבת קודש. מעתה נשוב לזה הפסוק שאין הכונה שצוה בפרשת הקודמת אלא הכונה באשר לא נתפרשו פרטי הדברים שחיבר כל הלולאות חמשים וכדומה. והיה עולה על הדעת שאינם לעכובא כל כך אלא כדי שיעמוד האהל בטוב. ואפילו חסר חיבור א' לא יהא נפרם האהל. משום הכי פירוש הכתוב כאשר צוה ה'. וזהו מקרא ושכנתי בתוכם. וביארנו שם (כה,ח) שאינה הבטחה אלא מצוה שיהא באופן שיהיה נכלל העולם בתוכו. ונגד איזה פרט מבריאת שמים וארץ נדרש שיהא חמשים לולאות פרופות וכל זמן שלא יהיו כולם כאחת אינו בכלל ושכנתי.

פרק מ, כ

כ ויקח ויתן את-העדת אל-האֵלֶּן וישם את-הבַּדִּים על-האֵלֶּן ויתן את-הכַּפֹּרֶת על-האֵלֶּן מִלְמַעְלָה:

ויקה. כל ההקמה אף על פי דכתיב ויקם משה אינו הוא בעצמו אלא ע"פ דבריו ובסיוע דמינכרא כדאיתא בשבת (צב,א) לענין הא דכתיב ויפרוש את האהל. אבל מכל מקום היו הלויים עמו. מה שאין כן נתינת הלוחות אל הארון לקח בידי ממש ונתן. וכבר ביארנו לעיל כ"ה כ"א מקור לזה.

וישם את הבדים על הארון. גם זה נתבאר לעיל כ"ה י"ב שכבר היו נתונים ע"י בצלאל. אלא שהיו מונחים באופן שיהיו ראויים לשאת את הארון והיה יוצא משני צלעות הארון. ומשה תיקן שיהא כשני דדי אשה. ולעיל כ"ו ל"ג נתבאר מאין למד משה לעשות כן. והנה לא נזכר עוד בכל הפרשת בשלחן ומזבחות עלל דבר הבדים. היינו משום דבשלחן ומזבח הפנימי לא היו הבדים אלא בשעת מסע המחנות. ובמזבח החיצון כבר הביא בצלאל ולא עשה משה בזה מאומה.

ויתן את הכפרת על הארון מלמעלה. ג"ז נתבאר שם (כו, לד) שזה היה נתינה שלא כדרך הנחה יפה אורך הכפרת על אורך הארון דזה הנתינה לא היה אלא בקודש הקדשים. אלא עוד לפני הבאת הארון לפני הניח את הכפרת ארכו לרוחב הארון וכדומה. רק כדי להכניסם ביחד והוא עפ"י דבר ה' כמו שכתבתי שם באורך.

(הרחב דבר: ולהתבונן ניתן לנו מזה על הליכות עולם של ישראל. כי שלש עתים עברו על ישראל שהיו משונות באופני השגחת ה' עליהם. א' במדבר. ב' בבהמ"ק. ג' אחר שגלו.

במדבר היתה עומדת ההשגחה רק על שקידת התורה שלא ניתנה אלא לאוכלי מן. וכמו שכתבתי שם כ"ה כ'. דמשום הכי כתיב ופניהם איש אל אחיו. ובהיותם על הארץ היתה כל ההשגחה תלויה על עבודת הקרבנות ומשום הכי כתיב בכרובים של שלמה ופניהם לבית כמו שכתבתי שם. ואף על פי שהיה מכל מקום כרובים שעשה בצלאל על מקומם והיו פניהם איש אל אחיו מכל מקום גם זה היה אבל רק ליחידי הדור. מה שאין כן כל המון ישראל היו מושגחים משום עבודת הבית. משום הכי כתיב במלכ"א ח, ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וגו' אל תחת כנפי הכרובים. דייק לכתוב הכהנים באשר הגיעה העת שיהא תכלית ארון ברית ה' ע"י עבודה דוקא ומשום הכי היה אז מכוסה הארון והכרובים שעליו ע"י הכרובים שעשה שלמה והעמיד על הרצפה ופניהם לבית. כ"ז היה בזמן שבהמ"ק קיים. אבל משעה שגלו צוה יאשיהו המלך ללויים המבינים לגנוז את הארון וכרובים שעליו. ויהיו משמשים בתכליתן בהסתר וגניזה מעין האדם. אבל כרובים שעשה שלמה עמדו במקומם עד שחרב בהמ"ק ונשבו ע"י עמונים ומואבים כמבואר במדרש איכה בפתיחתא דחכימי על הפסוק ידו פרש צר. [ולפי ביאורינו יש לפרש הגמרא ב"ב צט, א כיצד הן עומדין. כיצד עיקר תכלית העמדה שיהא זה עיקר רצונו ית'. ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר פניהם הם איש אל אחיו. פירוש זה האופן הוא עיקר הרצון והתכלית וחד אמר פניהם לבית הוא העיקר והתכלית. ולמ"ד פניהם איש אל אחיו הא כתיב ופניהם לבית פירוש הרי שלמה העמיד כך. אלמא דזהו עיקר הרצון. ומשני כאן בעושי רצונו של מקום. פירוש נגד האנשים העוסקים בתורה כתיב ופניהם איש אל אחיו אפילו בזמן הבית כאן בזמן שאין עושי רצונו של מקום. היינו כל הדור שלא היו שקועין בתורה אלא בעבודת הקרבנות וכמו שכתבתי לעיל שם בביאור הלשון אין עושי רצונו של מקום. איברא לאידך מ"ד עיקר התכלית ופניהם לבית. והא דכתיב ופניהם איש אל אחיו. היינו דמצדד אצדודי. כתלמיד הנפטר מרבו. והכוונה שגם בזמן הבית עיקר השגחה היה תלוי בלמוד התורה אלא שנצרך להפנות כמעט לדרך ארץ. וכמו שכתב בזה בס' נפש החיים שער א' פ"ט]. ומאז והלאה עומדת ההשגחה שהוא ענין הכרובים שעשה בצלאל על הארון באותו אופן שהיה ברגע ההבאה לקודש הקדשים. והיינו שלא היה הכפרת שעליו הכרובים מונחת יפה על הארון כדרך שהיה ראוי למשא. אלא באופן שהיה אורך הכפרת על רוחב הארון. ובזה יש לפרש לעיל הפסוק שאמר יאשיהו (דבהי"ב לה, ג) ויאמר ללויים תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל, אין לכם משא בכתף אשר הוא מוקשה כמו שכתבתי לעיל סוף פרשת בא (יג, טז) בהרחב דבר ועיי"ש.

ויש לפרש באשר אמר ארון הקודש ולא אמר ארון העדות או ארון ברית ה' בא להסביר שדעתו שלא יהא מונח הכפרת עליו כדרכו בשעה שנקרא ארון העדות, אלא ארון הקודש. ולא יתקנו את הבדים שיצאו משני הצדדים. והוא משום שלא יהיה לכם משא בכתף. פירוש שלא יהיה ראוי למשא. וכ"ז להורות ניתן לנו שההשגחה הנסתרת וגנוזה עומדת על התורה באופן אחר שהיה במדבר. אלא באופן שנדרש לתמיכה מן הצד. והוא פלפולה של תורה שאי אפשר להיות מבלי חסד של מקיימי תורה כמו שכתבתי כמה פעמים. כמו שהיתה הכפרת מונחת שלא כדרך הנחה ונצרכת לתמיכה ביד שלא ישמט מן הארון מלמעלה. ומשום הכי צוה ה' שיהיה בשעת הבאה למקומו בזה האופן כדי ללמדנו דבשעה שאין משכן ומקדש ההשגחה תלוי' גם בארון שהוא עמלי תורה גם בתומכיהם שהוא תומכי הכפרת והכרובים שלא ישמט).

פרק מ, כא

כא וַיבֹא אֶת-הָאֲרוֹן אֶל-הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת פְּרֻכַת הַמִּסָּךְ וַיִּסֹּךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

וישם את פרכת המסך. כבר נתבאר דיוק וישם שהוא הסרת הפרכת ממקום שתלוי שיהא משולשלת. וכתוב כאשר צוה ה'. כי אינו מבואר הכל עדי יעמוד על דיוק המקראות ע"פ ה'.

פרק מ, כג

כג וַיִּצְרֹף עָלָיו עֲרֹךְ לָחֶם לִפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

ויערוך עליו ערך לחם וגו' כאשר צוה ה' וגו'. כבר נתבאר בתוספתא הנ"ל שהעריך בשבת קדש הבאה בזמנו. וממילא היה המעריך אהרן וכן כל פרטי הפרשת בנרות וקטרת והעלאת העולה הכל ע"י אהרן. וכך כתב הרשב"ם בפשיטות. והרמב"ן פירוש שמה הקטיר כל שבעת ימי המלואים ומשה העריך לחם הפנים ושאר עבודות וכ"ז נגד התוספתא והנה הביא הרמב"ן לשון רש"י על ויקטר עליו אהרן קטרת שחרית וערבית וגו'. וסיים הרמב"ן ז"ל ולא ידעתי אם הוא טעות סופרים. ולפנינו ליתא בפרש"י כ"ז. ולפי פרש"י על הפסוק ויעל עליו אף ביום השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן שמש משה כו' מבואר להיפך ממה שהביא הרמב"ן ז"ל בשמו. וברור שהיו שתי מהדורות בפרש"י. ומה שראה הרמב"ן הוא מכת"י רש"י שחזר בזקנתו ואחריו הלך הרשב"ם וזהו עפ"י התוספתא וקבלת חז"ל מכריע.

פרק מ, כד

כד וַיִּשֶׂם אֶת-הַמְּנֹרָה בְּאֵהָל מוֹעֵד נֶכַח הַשְּׁלֶחַן עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן נֹגֵבָה:
וישם את המנורה. עיין מה שכתבתי לעיל כ"ו ל"ה.

פרק מ, כה

כה וַיַּעַל הַנֵּרוֹת לִפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

ויעל הנרות כאשר צוה וגו'. בתוספתא הנזכרת איתא היכן צוהו על המנורה הטהורה יערוך את הנרות (ויק' כד, ד). ונראה דצריך לומר פסוק הקודם יערוך אותו אהרן מערב עד בקר. ובא ללמדנו שלא העלה הנרות בשעת שימת המנורה במקומה שהיה בבוקר אלא בערב בזמנו.

פרק מ, כו

כו וַיִּשֶׂם אֶת-מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֵהָל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפְּרֹכֶת :

וישם את מזבח וגו'. בשום לב העמידו משוך קימעא כלפי חוץ מן השלחן והמנורה כדאיתא ביומא (לג, ב).

פרק מ, כז

כז וַיִּקְטֹר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

ויקטר עליו קטרת סמים כאשר צוה וגו'. בתוספתא והיכן צוהו בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה (ל, ז). סבירא ליה להאי תנא כמ"ד דמחנכין את המזבח הפנימי בקטרת של שחר וכדאיתא במנחות (נ, א) ואם כן היתה ההקטרה למחרת בהיטיב הנרות ראשונה שהרי אין הטבה בלי העלאה קודם כדאיתא התם אי לאו דעביד הדלקה מאורתא הטבה בצפרא מהיכא. אבל לר"ש במשנה דמנחות הפירוש היכן צוהו ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה (ל, ח).

פרק מ, כח

כח וַיִּשֶׂם אֶת-מִסַּךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן :

וישם את מסך הפתח וגו'. כבר נתבאר לעיל פסוק ה' לשון שימה כאן.

פרק מ, כט

**כַּט וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׁם פָּתַח מִשְׁכַּן אֱהֹל-מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת-הָעֹלָה וְאֵת-הַמִּנְחָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:**

ואת מזבח העולה שם וגו'. משונה הלשון. ולא כתיב וישם את מזבח העולה. מכאן בא המדרש בזבחים (נט,א) מזבח העולה בפתח אהל מועד, ולא כיור בפתח אהל מועד. דזה כלל בלשון המקרא דדיוק הנשוא בא ראשונה בפסוק כמו שכתבתי לעיל כ"ו ב'.
ויעל עליו את העולה. כבר נתבאר לעיל ו' דמשום הכי נקרא כאן מזבח העולה משום שביום השמיני נתקדש להיות מזבח הצבור שכשר לעולת התמיד ולא כמו בשבעת ימי המלואים שלא היה אלא כבבמת יחיד שאין מקריבין עליו התמיד.
ואת המנחה. זו מנחת נסכים. ועד כה שהיה במת יחיד לא הקריבו עליו נסכים דאין מנחה ונסכים בבמה.
כאשר צוה ה' וגו'. בתוספתא (מנחות ז,ב) הנ"ל היכן צוהו, את הכבש האחד תעשה בבוקר (כט,לט).

פרק מ, ל

ל וַיִּשֶׂם אֶת-הַכִּיּוֹר בֵּין-אֱהֹל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שְׁמֵהּ מִיַּם לְרַחֲצָה:

וישם את הכיור וגו'. בשום לב העמידו משוך קימעא לדרום וכדאיתא בזבחים שם מדיוקא דקראי.
ויתן שמה מים לרחצה. נתבאר לעיל י"א דעד היום לא נתקדש הכיור כלל ולא היה בו מים.

פרק מ, לא

לא וַרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵי אֶת-יְדֵיהֶם וְאֶת-רַגְלֵיהֶם:

ורחצו ממנו משה. לפרש"י לפנינו שהיא כדעת רמב"ן שמשה הקריב ג"כ באותו יום. ודאי ניחא שנצרך ג"כ לרחיצת ידים ורגלים אבל לפרש"י לפי מה שחזר בו וכדעת רשב"ם שאהרן ובניו הקריבו ולא משה וכן עיקר א"כ היתה רחיצה זו בשביל ביאה לאהל מועד. וכמו שנתבאר לעיל ל" כ' דלכ"ע בעינן רחיצה על הביאה להיכל אפילו בלי עבודה ומשנה מפורשת היא בפ"א דכלים.

פרק מ, לב

לב בְּבֹאֵם אֶל-אֱהֹל מוֹעֵד וּבְקִרְבָּתְכֶם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ רְחֲצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה:

כאשר צוה ה' את משה. באשר לא נתפרש הצווי למשה בתורת שמחויב גם הוא ברחיצה משום הכי כתיב כאשר צוה ה'. בקבלה בע"פ.

פרק מ, לג

לג וַיִּקַּם אֶת-הַחֲצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת-מִסְדָּ שַׁעַר הַחֲצֵר וַיְכַל מִשֶּׁה אֶת-הַמְּלֶאכָה:
ויקם את החצר וגו'. כאן לא כתיב כאשר צוה וגו' מטעם שאין כאן חידוש כמו שכתבתי לעיל.

פרק מ, לד

לד וַיִּכַּס הָעֵנָן אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:
ויכס הענן את אהל מועד. אהל מועד משמעו בכל מקום ההיכל. ולא כאהל העדות שמשמעו קדש קדשים, דשם מונח לוחות העדות. וזהו ההפרש שבאותה שעה היה כסוי הענן על ההיכל ג"כ ולא כמו בכל יום. והא דכתיב אהל מועד גבי הכסוי. ומשכן גבי כבוד ה'. אינו אלא דבר אחד, ורק לענין הענן קרא אותו אהל מועד. לומר שאף על פי שהיה מוכן להיות ליעוד עם משה וישראל מכל מקום באותה שעה כסהו הענן ולא הניח איש לבא בו. ולענין כבוד ה' נקרא משכן. באשר שבו שכן ה'.

פרק מ, לה

לה וְלֹא-יָכַל מִשֶּׁה לָּבוֹא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:
כי שכן עליו הענן. באותה שעה. היה יתרון גם באופן כסוי הענן. דבכל יום היה מלמעלה וגבוה מן המשכן אבל באותה שעה שכן עליו ממש. ע"כ היה פרוס גם על הפתח. והיינו דתניא בתו"כ בברייתא דר"י והביאו רש"י נסתלק הענן נכנס ומדבר עמו. פירוש נסתלק מהפתח שעלה ונתקפל למעלה.

וכבוד ה' מלא את המשכן. הוא עוד טעם דמשום הכי לא יכול משה ליכנס משום שמבפנים היה מלא כבוד ה' כפירוש הרמב"ן. אבל לכאורה קשה טובא הא דאיתא במ"ר ויקרא פ"א ש"א ש"משה נכנס לפני ולפנים והרי בכל יום היה כבוד ה' בקדש הקדשים. והישוב ע"ז מבואר לעיל כ"ו ל"ג בפסוק והבדילה הפרכת לכם וגו'. שהיתה הפרכת הבולטת משני בדי ארון כמין שני דדי אשה מבדיל אך לישראל בין הקודש לקודש הקודשים. אבל לקדושת השכינה לא היה תלוי בפרכת אלא בגבול עשר אמות אורך קודש הקודשים. ומשה רבינו היה עומד שם שלא היה שמה מלא כבוד ה'.

פרק מ, לו

לו וּבַהֲעֲלוֹת הָעֵנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם:

מעל המשכן. פירוש לגמרי מעל המשכן היינו אפילו מחלק אהל העדות שהיה הענן תמיד עליו.

בכל מסעיהם. אינו מדויק מאי קמ"ל קרא בזה. וכן אינו מדויק בפסוק הסמוך עד יום העלותו. והרי החל וכתב ואם לא יעלה הענן ולא יסעו. והיינו עד יום העלותו. אלא יתבאר ע"פ הא דתניא בבבביתא דמלאכת המשכן פי"ג ע"פ שלשה נוסעין ישראל ע"פ הקודש מנין שנא' ע"פ ה' יסעו. ע"פ משה. משה היא אומר להם מבערב בהשכמה אתם נוסעים מיד היו ישראל מוציאים את בהמתם ומתקנים את כליהם לצאת. ע"פ חצוצרות תקעו והריעו ותקעו על כל דגל ודגל. ר' יהודה אומר על כל מטה ומטה. הביאור ע"ז משום דכתיב בפרשת בהעלותך ויסעו בראשונה ע"פ ה' ביד משה מפרש בראשונה מתחלה היינו קודם כל דבר היה דבר ה' למשה שיגיד לישראל שיכינו עצמם למסע. ופירוש ויסעו זה הכנה לנסיעה היינו קיפול הבגדים והמשאות. וכבר נתבאר הכי לעיל ט"ו כ"ב פירוש ויסע משה וגו'. אחר שקפלו והיו מוכנים לדרך החל ענין החצוצרות להעמיד כל דגל וכל שבט על מקומו. דבחנייתם היו הולכים משבט לשבט אבל במסען היתה המצוה ללכת איש על דגלו. ואף על פי דבספר במדבר כתיב איש על דגלו יחנו בני ישראל. הרי דגם בחנייתן היה איש על דגלו לא קשייא מידי, דשם הפירוש חניית אהלו בקביעות ובני ביתו היו על דגלו. אבל כל אחד היה רשאי ללכת משבט לשבט. מה שאין כן במסען. ובא כ"ז ע"י החצוצרות. ופירוש ויסע דגל מחנה יהודה בראשונה לצבאותם (שם י, ד). שעמדו כל אחד ואחד משארי מחנות לצבאותם לשבטו ולדגלו. וזה נקרא ג"כ מסע. ובתוך נסיעה זו הורד המשכן ונתקפל הענן והיה עומד וממתין עד שאמר משה קומה ה' והיה מהלך ואז נסעו יש ועיין עוד בילקוט פרשת בהעלותך רמז תשכ"ט בשם ספרי זוטא. ונסיעה זו מיקרי ע"פ ה' שהכל ראו הענן הולך והלכו גם המה.

מעתה פירוש מקראות אלו שאנו עומדים הכי. בכל מסעיהם - היינו מסע שניה שהיה ע"פ חצוצרות. והיה הרבה מסעות לכל איש לשבטו. כ"ז היה בהעלות הענן מעל המשכן היינו שקיפל עצמו ועלה ממנו אז יסעו בני ישראל איש איש למקומו נכנס ומדבר עמו.

פרק מ, לז

לז וְאִם-לֹא יַעֲלֶה הָעֵנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד-יוֹם הָעֲלֹתוֹ:

ולא יסעו עד יום העלותו. אף על פי שכבר קיפלו בגדיהם והיו מוכנים לדרך מכל מקום לא נסעו עד יום העלות הענן. ואם לא כתיב ד יום העלותו. הייתי מפרש הא דכתיב ואם לא יעלה הענן שלא היה מכין עצמו לעלות כלל וא"כ לא הכינו עצמם לנסיעה כלל. אבל משעה שנתקפל למעלה והיו כבר מוכנים לצאת סלקא דעתך שהלכו אפילו עוד לא הלך הענן. ע"כ כתיב עד יום העלותו שלא זזו עצמם לצאת ממש עד שעלה הענן ממש.

פרק מ, לח

לח פי ענן ה' על-המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל-בית-ישראל בכל-מסעיהם :
כי ענן ה' וגו'. באשר אירע שהלכו בלילה. וכתוב דעמוד אש היה בלילה ולא עמוד ענן. משום הכי בא הכתוב ללמדנו דעמוד האש שהיה בלילה לא היה ענין אחר מעמוד הענן דביום אלא אותו עמוד הענן היה בלילה באור אש. והכי נתבאר לעיל י"ג כ"ב בוס' במדבר ט' ט"ו.

בכל מסעיהם. בכל המסעות בין שהיה ברצון ה' בין שהיה בזעף כמו לאחר מעשה מרגלים. מכל מקום זה לא נשתנה עסק הענן שהיה תמיד.
 סליק.